

Martos Gábor: Az igazi Da Vinci-kódok, avagy hajszőkítő és biciklilánc

DANIEL ARASSE: LEONARDO – A VILÁG RITMUSA

„Ha az Űristent nem vesszük ide, kétségkívül Leonardo da Vinci az a művész, akiről a legtöbb írás született” – ezzel a mondattal kezdődik Daniel Arasse (1944–2003) francia művészettörténész, italianista, a 15. század specialistája, az École des Hautes Études en Sciences Sociales művészettörténeti és elméleti kutatócsoportjának volt vezetője franciául eredetileg 1997-ben megjelent könyve, amelyet mostantól magyarul is olvashat, aki kíváncsi a „legtöbb plusz egyedik” Leonardóról szóló írásra is. Márpedig ilyenek alighanem nem kevesen lehetnek, talán nem is csak annyira Leonardo, mint a francia szerző miatt is, akinek a *Festménytörténetek* (2007), a *Festménytalányok* (2010), a *Művész a műben* (2012) és a *Raffaello látomásai* (2013) után ez az ötödik könyve, amely az eddigi négy nyomán hazai Arasse-kedvelők számára is elérhetővé vált (Votisky Zsuzsának, a Typotex Kiadó vezetőjének köszönhetően, aki az első eredeti nyelvű Arasse-könyvet megismerve elhatározta, hogy szép sorban kiadja a szerző minden írását magyarul is). Ráadásul a korábbi négyhez képest ez az ötödik kötet az eddigi legvaskosabb: Arasse ebben több mint négyszáz oldalon, egy híján nyolcszázötven lábjegyzettel kiegészítve-magyarázva és kettő híján száz illusztrációval gazdagítva foglalja össze mindazt, amit fontosnak tart elmondani Leonardo művészetéről; vagy ahogyan ő maga fogalmaz bevezetőjében: „...itt az ideje annak, hogy ne csak a Leonardo-művek összegzését végezzük el, hogy ez alapján mérleget vonjunk belőlük, hanem a művek egymáshoz közelítéséből és összevetéséből azt is megállapítsuk, hogy az alkotó szellem és a gyakorlat milyen latens összefüggéseire következtethetünk ebből a sokféleségből.” És ha egyszer „itt az idő”, akkor Arasse összegez, összevet, megállapít és következtet...

Merthogy a tudós szerző – aki azonban, ahogyan ezt már korábbi munkáiban is megtapasztalhattuk, nemcsak közérthetően, hanem élvezetesen olvasmányos formában tárja elénk hatalmas tudásának elemeit – valóban a lehető legteljesebben vizsgálja végig a leonardói életművet: beszél a leghíresebb (öregkori, torinói) *Önarckép* problémáiról és a mester könyvtárában volt kötetekről; a korabeli itáliai iskola-típusok, az „abaco” és a „scuola di lettere” közti különbségekről és arról is, milyen hátrányt jelentett a művészeknek, hogy iskolázottsági hiányai miatt nem ismerte jól a latin nyelvet. Leonardo szövegeinek tanulmányozása nyomán az írásban gyakran és hosszan megnyilatkozó művész íráskészségét is alaposan elemzi, miközben ugyanígy vizsgálja azt a művészi-technikai képzést, amelyet Leonardo Verrocchio műhelyében kaphatott. Az írásos emlékek kapcsán kiemeli, hogy a reneszánsz polihisztor volt az első olyan tudós kutató, akinek a munkajegyzetei fennmaradtak (köztük nem kevesebb, mint hatezer műszaki rajz!), amelyekből megtudhatjuk, hogy Leonardo technikai találmányai között nemcsak a mai biciklihajtás láncáttetele szerepelt, hanem a hajszőkítés receptje is, és bár mindennek nyomán Arasse elismeri, hogy ő volt „az első műszaki értelmiségi”, azt is hangsúlyozza, hogy „Leonardo nem Galilei”, vagyis nézeteit soha nem foglalta semmiféle egységes tudományos rendszerbe. Persze ezt alighanem nehezen is tehetné volna, hiszen éppúgy dolgozott-kutatott az optika, mint a mechanika, az áramlástan, mint a botanika, a geológia, mint az akusztika, az anatómia, mint az asztronómia területén – ráadásul, hangsúlyozza Arasse, mindegyikben autodidaktaként. (Nem véletlen, hogy miközben elismeri, hogy Leonardo volt „a modern térképészet létreho-

zója”, hosszan ír az általa készített térképek komoly szakmai hibáiról; érdekes adalék ehhez, hogy annak idején már a *Festménytörténetek* egyik írásba foglalt előadásában is alaposan kielemezte azt, hogy hogyan függ össze a *Mona Lisa* portréja háttérében látható táj Leonardo térképészeti munkáival.) Arasse szerint ráadásul mindezekben a tudományokban, mint ahogy párhuzamosan a művészetben is, Leonardót mindenekelőtt a mozgás, tulajdonképpen a világ mozgása érdekelte (nem véletlen, hogy Marcus Vitruvius Pollio [Kr. e. 80–70 körül – Kr. e. 15 után] római építész eredetileg két külön képen megörökített „ember körben-négyzetben” arány-tanulmányait ő egyetlen rajzba, tehát mintegy „mozgásba hozva” rajzolta át a maga Vitruvius-tanulmányában), vagyis „egy olyan világ képét dolgozta ki, amelyben a tér, az idő, valamint a testek egy »eredeti« mozgás közös termékei voltak”. Leonardónál ugyanis Arasse szerint a természet, az élet és mindenekelőtt a mindezekben folyamatosan jelen lévő mozgás a tudós és a művész egységes világgépének alapja: „megérteni a világot, de egyben ábrázolni is, ez azt jelenti, hogy megértjük és ábrázoljuk a ritmusát és a törvényeit, amelyek szabályozzák a mozgás törvényeit, »az oszthatatlan idő ütemét«”. Arasse éppen ezért gyakran az ókori filozófusoknak vagy éppen Ovidius *Átváltozásokjának* a művészre tett hatását kutatja, beszéljen akár a nem akármilyen szinten zenélő, zenét szerző vagy éppen hangszereket tervező Leonardóról, akár a színházi gépezetek, jelmezek, parókák tervezőjéről (miközben pontosan leírja azt a három színházi előadást, amelyek megvalósításában Leonardo bizonyítottan részt vett, először használva például egy előadásban forgószínpadot). Az udvari látványosságok-

hoz (ünnepek, felvonulások) kapcsolódva tesz említést a művész lovas szobrairól is – amelyek ugyancsak a fejedelmi udvarok nagyságát voltak/lettek volna hivatva szolgálni –, a soha el nem készült (már ha a pár évvel ezelőtti pécsi műanyag-utánzatot nem számítjuk) óriási bronzparipától a budapesti Szépművészeti Múzeumban őrzött kis méretű ló és lovaszoborig (amelyeket ő mindenképpen Leonardo ez irányú munkásságához köt, még ha a saját kezűsége nem is látja okvetlenül bizonyítottnak).

És itt még mindig csak a könyv felé nézünk... vagy ha úgy tetszik, már, miközben Arasse még (szinte, néhány utalást leszámítva) egyetlen szót sem ejtett Leonardo egyetlen par excellence művészeti alkotásáról sem. Sőt, mielőtt konkrétan erre a területre térne, előbb – mintegy átmenetként a tudományos és a művészi tevékenység között – még alaposan végigvizsgálja a mester festészet- és szobrászat- (valamint zene- és költészet-)elméleti munkáit, elemzi az árnyékkal, a vonallal, a kontúrral és a jellegzetes leonardói sfumatóval kapcsolatos gondolatait, az Alberti-féle perspektíva hatását munkáira, a néhol kézzel elkent festék jellegzetességeit, az egyes motívumok „vándorlását” képről képre, illetve a kettős („pár-” vagy „iker”-)képek leonardói sajátosságát.

Ezek után végre eljutunk a művekig: jönnek sorban a különböző Madonnák; a *Szent Jeromos*; a *Háromkirályok imádása* (utóbbi Botticelli képével összevetve); az *Utolsó vacsora* (amely „Leonardo felfogásában [...] egy egyedüli pillanatba és egyetlen eseménybe sűrítette azt a két aspektust [az epifániát és az eukarisztiát – M. G.], amellyel Krisztus megalapította magát a keresztény vallást; ennek a vallásnak a kezdő eseményét jelenítette meg, azt a kiinduló pillanatot, amely felforgatta a történelem menetét”); a portrék, amelyek kapcsán Arasse hosszasan hasonlítja össze a szemek, a nézésirányok, a kezek, a mosolyok viszonyait; a *Léda*, amely értelmezése során sok más mellett az is kiderül, hogy korábban hol, mikor, melyik Leonardo-kézirat rajzon bukkant már fel egy-egy hasonló testforma-részlet; *Az anghiari csata*, ahol ismét hangsúlyosan említődik a Budapesten őrzött vázlatrajz; vagy éppen a *Szent Anna harmadmagával* a maga sok éven át húzódo keletkezéstörténetével, a hozzá készült vázlatok, rajzvariációk, leírások részletes tanulmányozásával, a hasonló festménytípusok, kompozíciós beállítások összehasonlításával.

A kötet végéhez csatolt Függelékben pedig „bónuszként” még két olyan Arasse-írás is olvasható, amelyek Freud felől közelítve elem-

zik Leonardo egyik gyermekkori álmát megörökítő írását, illetve egy (a mai tévékben biztosan csak 18-as karikával mutatható) anatómiai rajzát a szexuális aktusról. Ezenkívül azonban a kötetben gyakorlatilag nem esik szó Leonardo szexuális irányultságáról, mint ahogyan életének – a művek keletkezésére ható életrajzi adalékokon kívül, például hogy mikor hol élt éppen, honnan hová költözött, kinek a szolgálatában állt – személyes fordulatairól sem. Ebből a könyvből például azt senki nem fogja megtudni, hogy Leonardo mikor és hol született – „csak” azt, hogy ki, illetve hogy milyen művész volt... Arasse-t ez érdekelte, ezt tudta, és ezt is írta meg. (Aztán 2003-ban meghalt – és ugyanabban az évben megjelent Dan Brown *A Da Vinci-kód* című könyve... Sorsfordító egy év volt az.)

Daniel Arasse: Leonardo – A világ ritmusa.
Typotex Kiadó, Budapest, 2016.
Fordította: Marsó Paula, Nemes Krisztina.
424 oldal, 6900 Ft

emlék/ház/tűznézőben

Akinek van, akinek nincs és akinek még lehet...

múzeumcafé
55-56

A MúzeumCafé 55-56. számát keresse
a nagyobb újságárusoknál és a múzeumshopokban!

irodalom
kultusz és emlékezet